

A LEVÉLTÁR LÉTREJÖTTE

Vas vármegyében az évszázadok során keletkezett iratok vármegyei, városi, egyházi és családi levéltárakban halmozódtak fel. A levéltárak eredetileg nem azért jöttek létre, hogy a történeti kutatások számára fontos iratokat megőrizték az utókornak, hanem azért, hogy a hivatalok működéséhez, intézmények és magánszemélyek jogainak és kiváltságainak bizonyításához szükséges írásos dokumentumok hozzáférhető helyen fennmaradjanak. Az összegyűlt iratok rendezése és feldolgozása a 18–19. században kezdődött el. Ebben az időben már nemcsak a tudósok, hanem a nagyközönség érdeklődése is egyre élelkebben fordult az objektív tényeket megőrző iratgyűjtemények, a levéltárak felé. A más céllal létesült archívumok alkalmasnak bizonyultak arra, hogy a régmúlt korok történetében búvárkodni szándékozók számára forrásanyagot biztosítsanak. Ezt a jelenséget Balogh Gyula (1837–1921) – hajdani Vas vármegyei főlevéltárnok – is felismerte, és a 19. század végén a vezetése alatt álló intézmény hivatását a következő módon határozta meg: „*A levéltárak ama bűvös lámpák a haza tudósainak kezében, melyek világánál szemlélik az elmúlt századok képét.*”

Levéltárunk a megye legrégebbi, 18. századi alapítású intézménye. A 2. világháború után országos szinten egységesen szabályozták a levéltárak helyzetét. A szocialista államberendezkedés irányelveinek megfelelően államosítást és centralizációt hajtottak végre, a korábban sokszínű és széttagolt rendszert a levéltárak összevonásával átalakították. A folyamat végeredmé-

nyeként a megye kebelében működő közlevéltár illetékességi körébe, egyúttal állami tulajdonba került – az egyházi vonatkozású anyagok egy részének kivételével – a megyében képződött szinte valamennyi iratanyag. Levéltárunk közvetlen jogelődje az 1950. évi 29. tvr. alapján 1950-ben megalakult Vas megyei Közlevéltár, amely Vas vármegye és Szombathely város addig különálló archívumainak egységes szervezetté alakításával jött létre. Az összevonást követően kerültek egy intézménybe – a régi megyei levéltári épületbe – a vármegyében fennmaradt városi és községi önkormányzati iratanyagok, az állami területi, regionális szakigazgatási és jogszolgáltató szervek, intézmények, köztestületek, egyesületek, vállalatok és pénzügyintézetek, jelentősebb családok és magánszemélyek iratai, valamint 1959 után a Vasvár–Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi anyaga is. A minisztérium közvetlen irányítása alatt álló intézmény 1952-től 1967-ig Szombathelyi Állami Levéltár néven működött. A levéltár 1968. január 1-jétől kormányhatározat alapján – mint megyei fenntartású közgyűjtemény – Vas Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottsága hatáskörébe került, Vas Megyei Levéltár néven. 1972-ben Kőszegen fióklevéltár jött létre, amely Kőszeg város iratanyagát őrzi.

A Vas Megyei Levéltár hosszú évtizedeken át küszködött helyhiánnyal, raktári kapacitási gondokkal, mígnem 2002-ben – 1 milliárd forintos címzett állami támogatásnak köszönhetően – egy új szombathelyi épülettel gazdagodott az intézmény. A kifejezetten levéltári célra tervezett, nagy alapterületű, korszerű létesítményt függőfolyosó kapcsolja a régi épülethez.

Az intézmény 2012. október 1-jétől a Magyar Nemzeti Levéltárba (MNL) integrálódott, jelenlegi hivatalos elnevezése: Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára.

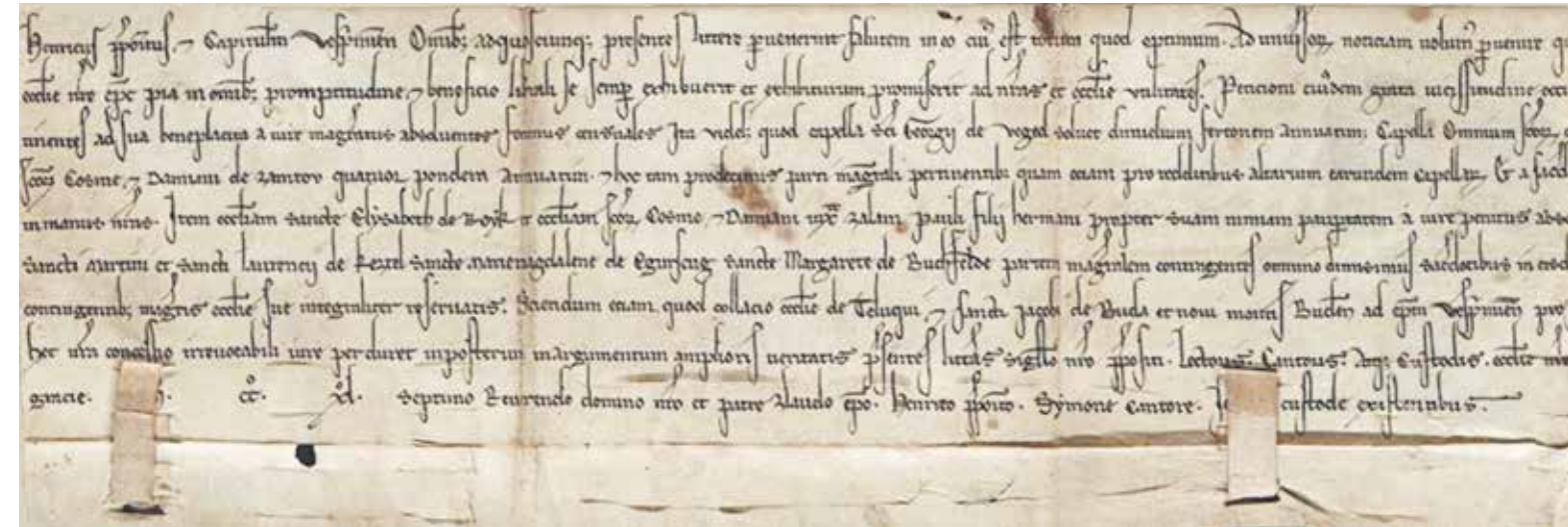
A LEVÉLTÁRBAN ŐRZÖTT IRATANYAG TÖRTÉNETE ÉS ÖSSZETÉTELE

Levéltárunk jelenleg négy épületben, mintegy 6000 négyzetméter területen működik. Az őrzött iratok rendkívül sokszínűek, mennyiségük megközelíti a 10.000 iratfolyómétert. A raktárak polcain ma egymás mellett sorakozó iratok gyakran egymástól teljesen eltérő időben és helyen keletkeztek, különböző tulajdonosuk volt, illetve az államosítás előtt eredetileg más-más levéltárak anyagába tartoztak.

Az egykori történeti Vas vármegye levéltárának iratai a 14. századtól maradtak fenn. Ez az anyag nem egységes egész, és a 16. századig jobbra csak szórvány iratanyagról beszélhetünk. E hiányosság fő oka, hogy a vármegyének nem volt állandó székhelye. Az aktáit ládákból őrizték, mindig az éppen hivatalban levő megyésispán, alispán vagy ezek embereinek lakóhelyén. A vármegyék számára az 1723. évi 83. törvény cikk tette kötelezővé, hogy közgyűléseik megtartására és irataik biztonságos őrzésére megfelelő épületről gondoskodjanak. 1775 és 1779 között építették fel Szombathelyen az új megyeházát, amelynek földszintjén kapott helyet a levéltár. Az iratok kezelőjét ettől az időtől kezdve levéltárnoknak nevezték. Az iratok rendezéséről a legkorábbi adat 1840-ből származik.

A levéltár helyiségei az iratanyag folyamatos gyarapodása miatt a 19. század közepére már szűkösnek bizonyultak. A megfelelő elhelyezésre azzal összefüggésben nyílt lehetőség, hogy 1872-ben – a közigazgatás és bírászkodás szétválasztását követően – a vármegye új börtönt építtetett. Ekkor született az a határozat, amely szerint a megyeháza udvarán levő, funkcióját veszített korábbi megyebörtönt és a hozzátartozó dologházat levéltárrá alakítják, hogy a rendkívüli módon megszorodott iratanyagot el tudják helyezni. A levéltár költöztetésére 1890-ben került sor, és az intézmény azóta is folyamatosan használja az épületet, benne az eredeti, galériás fa állványrendszerrel. A 2. világháború idején 1944-ben, a front közeledtével a jegyzőkönyveket és fontosabb iratokat Ausztriába menekítették, ahonnan csak 1948-ban került vissza az iratanyag Szombathelyre. Az 1945. március 4-én Szombathelyt ért bombatámadás a levéltár épületében is súlyos károkat okozott. Az egyik tűzfal kidőlt, a légnyomás mintegy 2500 folyóméter iratot szórt szét. Számos do-

kumentum megsemmisült, a megmaradt anyagok rendezése, áttekinthető állapotba hozása több évig tartott. Vas vármegye levéltárának legértékesebb forrása a 684 db Mohács előtti oklevél, továbbá a vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek, amelyek sorozata 1595-től 1849-ig folyamatos. Említést érdemelnek a 17. századtól fennmaradt úrbéri összeírások, a Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratai, az országgyűlési követutasítások, a határjárások gyűjteménye és a királyi adománylevelek. Különösen látványos az armálisokat, a művészi kivitelemű nemesi címeresleveleket magában foglaló sorozat. Gazdaságtörténeti szempontból külön értéket képviselnek a vármegye adószedőjének 17–19. századi iratai, valamint a különféle cégek, vállalatok, szövetkezetek 19–20. századi dokumentációi. Itt található továbbá a trianoni békediktátum nyomán Ausztriához csatolt Felsőöri, Németújvári, illetve a Jugoszláviához (Szlovénia) került Muraszombati járás iratai is. A sokezer darabos térkép- és tervtár számos ritkaságot, egyedi kéziratot településtérképet és jelentős középületek tervrajzait őrizi.

Szombathely püspöki mezőváros levéltárát a városházán őrizték. Az iratok kezelője a korabeli általános gyakorlatot követve a város mindenkori jegyzője volt. Szombathely középkori iratanyaga 1605-ben megsemmisült, mert a város Bocskai István hajdúitól való félelmében levéltárát a biztonságosabbnak tartott Németújvárra (ma: Güssing, Ausztria) menekítette. A sors iróniája, hogy az iratok eredeti helyükön épésben maradtak volna, de Németújváron a várnak pontosan az a szárnya égett le, ahol a levéltár anyagát tárolták. A szerencsétlen esemény pótolhatatlan veszteséget okozott: megsemmisültek Szombathely értékes régi kiváltságlevelei és jegyzőkönyvei. Ez utóbbiak éppen ezért csak 1606-tól kezdődően maradtak az utókorra. 1741-ben a levéltárban tárolt valamennyi irat rendezéséről hozott határozatot a város. 1838-ban a tanács a mai Szily János utca 6. szám alatt található épületbe költözött át, és ide szállították a levéltárat is. A legrégebbi iratok szerencsére mindvégig itt maradtak, mert az 1945. évi bombatámadás a Berzsényi Dániel téren álló városházát romba döntötte, és az ott tárolt újkori, főleg műszaki iratok megsemmisültek. A Szombathely városi iratanyag ennek ellenére igen gazdag, a polgári kori közigazgatási anyag viszonylag teljesnek mondható. A közgyűlési és polgármesteri iratok, valamint a mérnöki hivatal anyaga értékes forrásbázisul szolgálnak a várostörténeti kutatásokhoz, és ezeket gazdagítják képeslap- és fényképgyűjteményünk ritkaságai.

Az egykori egyházi szervek anyagából kiemelhetők a Vasvár–Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi levéltárának jegyzőkönyvei és iratai (1543–1874). A levéltár iratait 1311-ben tűzvész, 1945-ben a székesegyházat ért amerikai bombatámadás károsította. A káptalani levéltárban az első iratrendezésről az 1760-as évekből maradtak fent adatok. A jegyzőkönyvek, oklevelek és kiváltságlevelek nélkülözhetetlen forrásai a feudális kori megye-, település- és családtörténeti kutatásoknak.

A KŐSZEGI FIÓKLEVÉLTÁR

A Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fióklevéltárát 1972-ben alapították. Ekkor kerülhetett vissza ismét a városba – egykori keletkezési és őrzési helyére – az 1950-ben államosított, majd a megyeszékhelyre szállított iratanyag. A fióklevéltár patinás épülete az egykori városfalra támaszkodik. Ezen a helyen eredetileg egy mészárszék volt, amely fölé 1774-ben húztak oszloplábkarra támaszkodó felső szintet. Innen ered az épülettel kapcsolatban ma is használt „Lábasház” elnevezés. Az akkoriban táncteremként működtetett helyiségekből idővel lakóház lett, majd később ebből alakították ki a mai levéltári épületet, amelyhez ma egy külső raktár járul, ahol többségében az 1950 után keletkezett tanácsai és önkormányzati iratokat őrizzük.

Az iratok a 13. század utolsó harmadában alapított, majd Vas vármegye egyetlen szabad királyi városának közigazgatási és bíraskodási ténykedése során keletkeztek. Ma is ez a történeti szempontból legértékesebb, leginkább adatgazdag, és egyedi része

a levéltárnak, benne a nagy hírű Titkos Levéltárral. Ez utóbbiban őrizték a polgárok mindennapjait alapvetően befolyásoló okleveleket, amelyek közül 76 db az 1526 előtti. Az itt őrzött legkorábbi eredeti olevél 1335-ből származik. A Titkos Levéltárban található még a város mai címerét meghatározó 1445-beli adománylevel és az 1532. évi török ostrom eseményeit és szereplőit – mindkét részről – utólag megörökítő, ún. Ostromnapló is. A kiemelten fontos utasításokat, bírósági ítéleteket, engedélyeket, adományozásokat, amelyeket ma négy sorozatban őrzünk, egészen a 19. század végéig gondosan elkülönítették. A Titkos Levéltár okleveleit olyan neves történész–levéltárosok kezelték, illetve dolgozták fel, mint Nagy Imre, Chernel Kálmán, Váczy Péter, Házi Jenő, Horváth Ferenc, Kiss Mária és Bariska István.

A fióklevéltár legértékesebb dokumentumai közé tartoznak Kőszeg város jegyzőkönyvei 1572-től. A kötetek máig őrzik a polgárok tevékenységének nyomait, kapcsolataikat a hatóságokkal, más településekkel és személyekkel.

A mindennapok, de főleg az életmód megismerésére kiváló lehetőséget kínálnak az adóösszeírások, valamint a céhmesteri, kamarási, pincemesteri, sörházfelügyelői elszámolások is. Ezek egy része német, más része magyar nyelvű, attól függően, hogy a beszámoltatott hivatalviselő milyen nemzetiségűnek tekintette magát, illetve melyik nyelvet bírta. Kőszegen a 20. század elejéig nagyon magas volt a német anyanyelvűek aránya. A jegyzőkönyveket 1648-ig – amíg korona-zálogvárosként az Alsó-ausztriai kormányhatósághoz tar-

toztak – német nyelven vezették. A Magyarországhoz történt visszatérés után keletkezett iratok többsége magyarnyelvű, kivéve II. József uralkodásának időszakát, illetve a Bach-korszakot.

Nagyon szép, bár hiányos a város céheinek iratanyaga, amelyben leginkább a szabályzatok lelhetőek fel. A fióklevéltár őrizetében több egyesület és pénztár iratai, valamint a 19., de még inkább a 20 században olyannyira fontos helyi ipari üzemek, főleg a textilgyárak írásos dokumentumai is megtalálhatóak.

A város iratait többször pusztította tűzvész, ugyanakkor ennél nagyságrendileg nagyobb kárt okozott az 1912-ben végrehajtott, akkor selejtezésnek mondott, de az 1860 utáni időszak anyagának szinte teljes megsemmisítéséhez vezető megdöntés. A fióklevéltár gyűjteménye mára elérte a 420 iratfolyómétert, amely a városi adminisztráció és az önkormányzat, illetve az állami intézmények által termelt iratok rendszeres átvétele révén évről évre folyamatosan gyarapszik.

LEVÉLTÁRTÖRTÉNETI ÉRDEKESSEGEK

Levéltárunk új központi épületének földszinti folyosóján ma is látható az a régi, fa irattároló szekrény, amely eredetileg Szombathely város aktáinak elhelyezésére készült. A 42 fiókos szekrényt a város 1787 áprilisában rendelte meg, mivel a több évszázados iratanyag áttekinthetetlen, a tárolására használatos ládák kezelése pedig rendkívül nehézkes volt. Simon Antal szombathelyi asztalos május 16-án nyújtotta be a városi tanácsnak címzett árajánlatát. Az 537 cm hosszú, 215 cm magas és 46 cm mély szekrény elkészítéséért összesen 50 ft munka és anyagköltség megfizetését kérte. A tanács 1787 júniusában Bajer Antal lakatostól már a fiókok mozgatásához szükséges 42 rézfogantyút is megrendelte, szeptemberben pedig elkészült a szekrény zöld festése is. A díszes bútor eredetileg a város tanácstermében állhatott. Amikor az archívumot a Szily János utcában található házba átköltöztették, a szekrényt két darabra bontották. Valószínűleg emiatt történetelt,

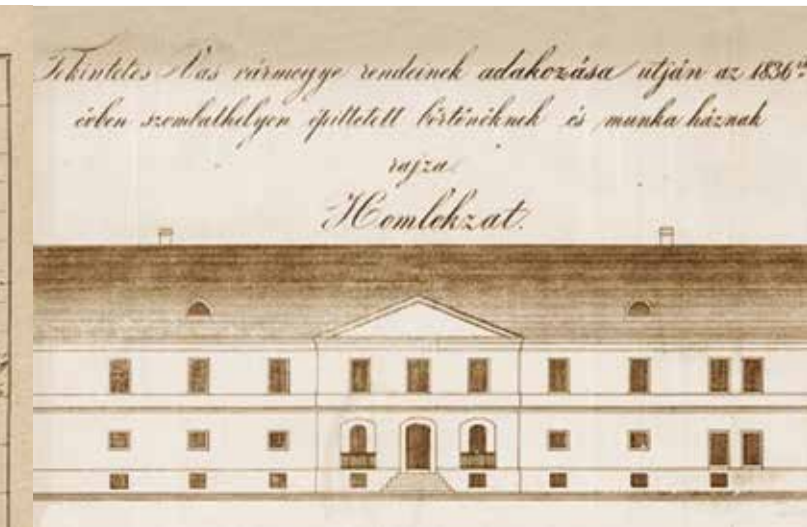
hogy az utókor sokáig egy hajdani patika berendezésének tartotta, de hozzájárult ehhez az is, hogy a bútor terveinek elkészítésében bizonyára részt vett Gutten György városbíró is, aki foglalkozására nézve gyógyszerész volt. Az ő elképzelései okozhatták e nagyfokú hasonlóságot. A bútor valódi funkciójára és a készítés idejére nézve azonban minden kétségünket eloszlatja a szekrény felső párkányán végigfutó kronogramos latin nyelvű felirat:

TABVLARIVM HOC SERVANDIS SVIS ACTIS SENATVS SABARIENSIS POSVIT CVRANTIBVS GENEROSIS GEORGIO GVTTEN PRETORE PROVTI ET ANTONIO EBERL PRIMARIO ATQVE IOANNE ERDELY ALTERO NOTARIIS (magyar fordításban: „Ezt a szekrényt, iratainak megőrzésére a szombathelyi tanács készítette, Gutten György városbíró, Eberl Antal első- és Erdélyi János másodjegyző hivatali idejében”)

Az összeadást elvégezve a meglepő 2577-es számot kapjuk, ezért a kronogram „üzenetét” értelmeznünk kell. A latin szöveg, a szekrény szerkezetének megfelelően

két félre bomlik. A „posuit” szóig tartó első rész vörös betűinek összege a készítés évszámát adja. A másik fél római számainak összege 790-et ad, ami a szekrényt megrendelő tisztségviselők hivatali idejének befejező évét, az 1790-et jelenti. A kronogramok szerkesztőinek sok fejtörést okozott a megőrkítésre szánt évszámokat megjelenítő szavak összeválogatása. Ennek a célnak nemcsak a stilisztikát rendelték alá, de egyedi megoldásokat is alkalmazniuk kellett. Szövegünkben például az „Erdelyi” név ’Y’-ját ötös számnak értelmezni. Az utólagosan készült feliratban valószínűleg a festő figyelmetlensége folytán a „primario” szó ’M’ betűje nem lett kiemelve, így az évszám olvasata: 1787–1790. A kronogram ma hiányos, mert a 2 évszázados bútor 1989-ben történt restaurálásakor a szegélylécre festett utolsó három betűt elfelejtették pótolni.

A levéltár régi épülete 1832 és 1836 között készült, eredetileg vármegyei börtön és dologház céljára. A Széchenyi István gróf által is meglátogatott börtön építéskor az ország egyik legmodernebb rabtartó

létesítményének számított. A büntetés-végrehajtási intézményben a 19. század számos híres-hírhedt alakja raboskodott. A közel 200 éves múltra visszatekintő épület több építészeti beavatkozáson esett át, a 2002. évi felújítás alkalmával azonban visszanyerte eredeti formáját. Az átalakítások csak kis mértékben érintették a földalatti börtöncellákat, amelyek közül néhány az eredetihez hasonló állapotában látható. A levéltárlátogatások egyik népszerű helyszíne az a cella, amelyben a hagyomány szerint Savanyú Jóska raboskodott.

A LEVÉLTÁR FELADATA ÉS TEVÉKENYSÉGE

A levéltár az átlagemberek számára többnyire nehezen meghatározható feladatkörű, kevésbé ismert, éppen ezért kicsit „titokzatosnak” is tartott intézmény, amely tudományos, közművelődési, de egyúttal közigazgatási teendőket is ellát.

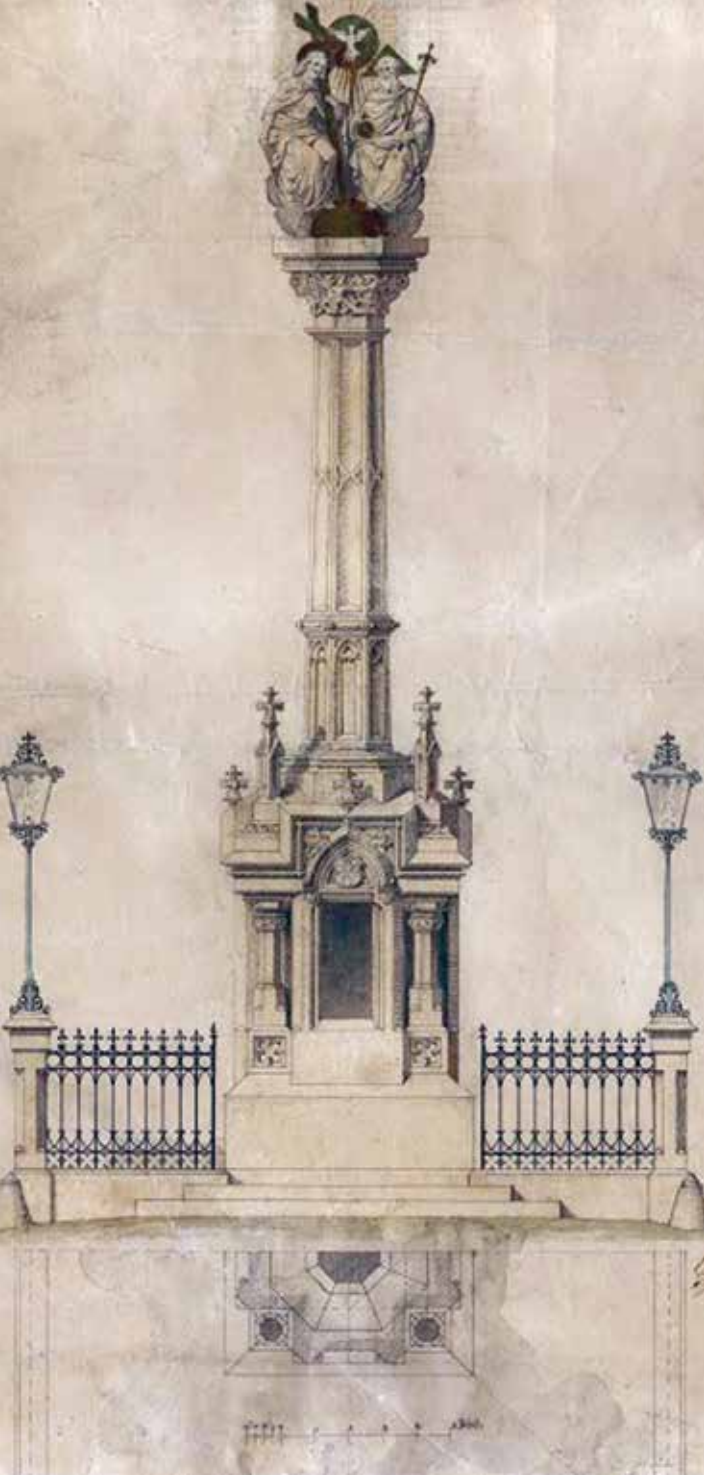
A levéltár a közgyűjtemények közé tartozik, társintézménye a könyveket, folyóiratokat gyűjtő könyvtáraknak, valamint a tárgyi emlékeket megőrző és kiállító múzeumoknak. A levéltár alapvető tevékenysége olyan iratok, illetve írásos emlékek összegyűjtésére irányul, amelyek nélkülözhetetlenek az állampolgári jogok gyakorlása, hivatalos eljárások lefolytatása szempontjából, másrészt a történettudományi kutatások, a nemzeti emlékezet számára szolgálnak alapvető fontosságú forrásbázist, illetve kulturális örökségünk egyedi, értékes kincsei közé tartoznak.

Levéltárunk a mindenkori Vas megye területén működött és működő, illetve egykor létezett állam- és közigazgatási hivatalok, gazdasági szervek, önkormányzatok, jogszolgáltató szervek, közintézmények, iskolák, egyesületek, családok, és egyes magánszemélyeknél keletkező iratanyagát őrzi. Intézményünk feladata az előbbieken említett iratok tervszerű begyűjtése, rendezése, tudományos igényű feldolgozása, raktározása és szükség esetén selejtezése. A megőrzésre átvett dokumentumokból levéltárunk adatokat szolgáltat, és a különböző hivatalos szervek, illetve állampolgárok részére az iratokat hozzáférhetővé és kutathatóvá teszi.

AZ MNL Vas Megyei Levéltára több mint 300 iratképző szervet felügyel. Munkatársaink rendszeresen látogatják az irattárat, ellenőrzik az iratkezelés folyamatát, a selejtezések szabályosságát. A levéltári ellenőrzés célja, a maradandó értékű iratok fennmaradásának és levéltárba kerülésének biztosítása. Az iratok beszállítását és átvételét szisztematikus feldolgozó

munka követi, az intézmény őrizetében levő iratok rendezése, feltárása, és szükséges esetben restaurálása, digitalizálása is folyamatosan zajlik. A levéltári anyagokhoz készülő segédletek, mutatók megkönnyítik a dokumentumok keresését, a kutatók és ügyfelek pontos információkhoz juttatását. Hasonló célt szolgálnak a munkatársaink kitartó munkája nyomán összeállított elektronikus adatbázisok, amelyek több esetben az iratok digitalizált képét is hozzáférhetővé teszik. A levéltárosok ugyanakkor – szakterületüknek megfelelő témakörökben és korszakokra vonatkozóan – maguk is végeznek tudományos kutatásokat. A levéltár kötelező feladata továbbá az állami anyakönyvi másodpéldányok kezelése, hitelességük folyamatos fenntartása, illetve az adatszolgáltatás azokból. Ez a munka minden esztendőben sok ezer adat igen pontos adminisztrációját, bejegyzését, illetve keresését követeli meg.

KUTATÓ- ÉS ÜGYFÉLSZOLGÁLAT

A levéltárak a megőrzésre átvett iratanyagot a különböző intézmények, illetve magánszemélyek számára hozzáférhetővé és kutathatóvá teszik. Az állampolgárok leggyakrabban a levéltár ügyfél- és kutatószolgálatával kerülnek kapcsolatba mindennapi életük során. Intézményünkben évente több száz ügyfél és kutató fordul meg személyesen. A részükre előke-resett, illetve kutatásra kiadott iratok száma évente több ezres nagyságrendű.

Az állampolgárok hivatalos ügyeinek intézéséhez szükséges igazolásokat, hiteles másolatokat az ügyfélszolgálat állítja ki, a levéltár őrizetében található eredeti dokumentumok alapján. Az ügyfélszolgálat alanyi jogon járó adatszolgáltatásai széles területet ölelnek fel. Kiterjednek a kérelmezők saját személyére, vagy tulajdonára vonatkozó iratokra (pl.: anyakönyvi adatok, iskolai bizonyítványok, munkaviszony igazolása, kárpótlási ügyek, házak építési iratai, telekkönyvi adatok, hagyatéki, kárpótlási, bírósági, örökbefogadási, névváltoztatási, házasságfelbontási és gyámsági ügyek stb.). Míg az ügyfeleket teljes egészében a levéltári munkatársak szolgálják ki, keresik ki számukra a szükséges dokumentumokat, és készítik el a másolatokat, addig a kutatók önálló feltáró munkát végeznek. Ezek a magánszemélyek a témát és az időhatárt megjelölő kérelem beadását követően – a levéltárosok szakmai segítségével – maguk határozhatják meg a megtekinteni kívánt iratok körét és azokról – fotójegy vásárlása ellenében – fényképfelvételeket is készíthetnek.

A levéltárunkat felkeresők közel egyharmada a családtörténeti kutatók közül kerül ki, arányuk évtizedek óta meglehetősen állandóságot mutat. A kutatóteremben és részben a levéltár honlapján elérhető segédletek jelentősen megkönnyítik a tájékozódást és a kutatómunkát. Egy másik, az előbbivel közel azonos nagyságrendű csoportot alkot a helytörténeti, honismereti kutatók köre. Az aprófalvas településszerkezetű Vas megye többszáz falujának jelenleg még megíratlan története a jövőben elvégzendő komoly feladatot jelent számukra. A város-történeti kutatások szintén ehhez a csoporthoz sorolhatók. Itt elsősorban a megyeszékhely, Szombathely történetére irányuló intenzív vizsgálatok említendők meg. Helyi sajátosság, hogy a történeti Vas vármegye jelentős része Trianon után Ausztriához és a Jugoszláviához került. Ezeknek a területeknek az 1920 előtti történetét megőrkítő dokumentumok levéltárunkban találhatóak, így nem meglepő, hogy a szlovén és osztrák kutatóik aránya intézményünkben eléri a 10–15%-ot is.

A kutatások egy része az oktatási – elsősorban a felsőoktatási – intézményekhez kapcsolódik. A főiskolai és egyetemi hallgatók referátumok, szakdolgozatok és doktori disszertációk elkészítéséhez folytatnak önálló, primer levéltári forrásokon alapuló kutatásokat. Jelentős arányban keresik fel kutatószolgálatunkat távolabbi városok diákjai is.

Végezetül azokat a hivatásos, nagy szakértelemmel rendelkező kutatókat kell megemlíteni, akik műemlékvédelmi feltárásokhoz, régészeti terepbejárásokhoz, múzeumi kiállításokhoz, kiadványokhoz keresnek levéltári anyagot.

Levéltárunk a kutatókat – Szombathelyen és Kőszegen egyaránt – külön e célra kialakított termekben fogadja, ahol folyamatos felügyeletet biztosítunk. A kutatáshoz nagyméretű asztalok, mikrofilm-leolvasók és számítógépek állnak látogatóink rendelkezésére. Az ügyfélszolgálat és a kutatóterem az intézmény teljes nyitva tartási idejében személyesen is felkereshető, de költségtakarékossági okokból, és a felesleges idővesztés elkerülése érdekében célszerű előzetesen telefonon vagy interneten érdeklődni, bejelentkezni.

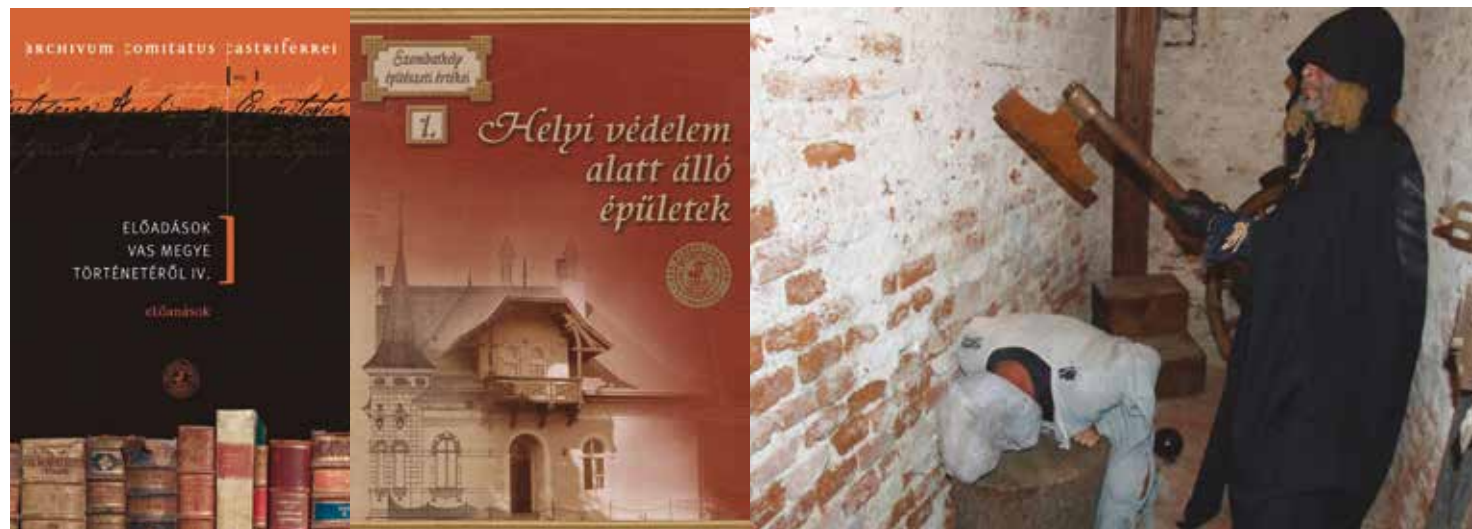
A LEVÉLTÁR KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉGE

A levéltári tevékenység szélesebb körben történő megismerését szolgálják a levéltári foglalkozások, amelyek során általános és középiskolai tanulók, egyetemi hallgatók, nyugdíjasok csoportjai számára tesszük lehetővé, hogy eredeti dokumentumokat kézbe véve és elemezve kapjanak betekintést pl. a család- és a helytörténeti kutatás módszertanába; szerezzenek információkat egy-egy speciális gyűjtemény – Mohács előtti oklevelek, címereslevelek, gyászjelentések, pecsétnyomók, tervek, térképek, stb. – legértékesebb darabjairól. Előzetes időpont-egyeztetéssel, a munkatársak szakszerű kalauzolásával az érdeklődők bejárhatják az intézmény épületeit, a látogatók előtt feltárulnak a raktárajtók, megnézhetik a restaurátorműhelyt. 1984-től évente, mindig áprilisban, kerül megrendezésre a „Vas Megyei Levéltári Nap” konferencia, amelynek előadásai 5 éves ciklusban „Előadások Vas

megye történetéről” címmel jelennek meg. A „Múzeumok éjszakája” programhoz 2009-ben kapcsolódott a levéltár. Az előadásokat, filmvetítéseket, kisebb tárlatokat felvonultató rendezvény legnagyobb közönségsikernek örvendő része az egykori megyei börtön és dologház celláinak bemutatása, ahol kínzó- és kivégző eszközök – deres, kaloda, akasztófa, hóhérbárd, pallos, csonttörő kerék – is „kipróbálhatóak”.

Az új épületben található előadó- és kiállító terem számos alkalommal ad helyt tudományos konferenciáknak, könyvbemutatóknak és tematikus – pl. Kenedics József vármegyei geometra térképei, holokauszt évforduló – kiállításoknak.

A levéltárban folyó ismeretterjesztő és tudományos munka eredményei a kiadványokon keresztül is eljutnak a felhasználókhoz. A „Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv” 1976-tól 1986-ig három kötetben, a „Vas megyei levéltári füzetek” sorozat kilenc darabja 1988-tól 2000-ig jelent meg. A forrásokat és tanulmányokat közlő széria 2004-től „Archivum Comitatus

Castriferrei” címen érhető el, az „Előadások” és a „Kismonográfiák” alsorozatokban 2014-ig hat kötet látott napvilágot. Az intézmény részt vett a „Hajnal István Kör” és a „Mediawave fesztivál” egyes tudományos konferenciáinak rendezésében, az előadások szerkesztett változatai a „Rendi társadalom – polgári társadalom”, illetve a „Mediawave konferenciák” sorozatokban olvashatóak. Az ünnepi kötetek – pl. Bariska István és Tilcsik György születésének 60. évfordulója tiszteletére – mellett kiemelésre érdemes a Zala Megyei Levéltárral közösen, 2008-ban kiadott „Források a Muravidék történetéhez” című kétkötetes szöveggyűjtemény, amely a 871 és 1921 között keletkezett, válogatott dokumentumokat szlovén és magyar nyelven adja közre. A kiadványpalettát színesíti két, úttörőjellegű vállalkozás, amely eredményeként DVD-ROM-on tanulmányozhatóak egyrészt az első kataszteri felmérés 1856 és 1860 között felvett Vas megyei térképszelvényei, másrészt multimédiás program segít eligazodni a Szombathely építészeti értékeit

feltáró, helyi védelem alatt álló, közel 250 épület adatai – tervrajzok; térképi megjelenítés; archív és mai fotók; képeslapok; tervezők, kivitelezők életrajza – között. 1990-től a levéltár a kiadója a „Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények” című folyóiratnak. Az 1974-ben alapított periodika 1990-től 2009-ig évente négy, 2010-től 2013-ig évi két, 2014-től ismét évente négy számban – számonként 6 nyomdai ív, azaz 96 oldal terjedelemben – rovatos formában közöl rövidebb dolgozatokat, évfordulós cikkeket, krónikát.

A LEVÉLTÁRI KÖNYVTÁR

Levéltárunk közel 24.000 egységet kitevő saját szakkönyvtárral is rendelkezik. E könyvtár feladata, hogy a levéltár-, a történettudomány és segédtudományai szakirodalmát felölelő gyűjteményével az iratanyag feldolgozásához és egyéb levéltári feladatokhoz az intézmény munkatársainak, továbbá az iratanyag felhasználásával végzett forrásfeltáráshoz a kutatóknak segítséget nyújtson. A könyvtár gyűjteményében található könyvek, folyóiratok, újságok, CD- és DVD-ROM-ok nem kölcsönözhetőek, a kutatótermi helyben használat feltételeit külön szabályzat rögzíti.

Az állomány döntő többségét levéltári segédletek, továbbá kézikönyvek, címtárak, szótárak, forráskiadványok és monográfiák alkotják, amelyek egy része – különösen a külföldi partnerintézményeinktől kapott cserekiadványok – a megyében, sőt Nyugat-Magyarországon is különlegességek tekinthetők.

Az állományban különleges könyvtártörténeti értéket képviselnek azon régi könyvek és nyomtatványok, amelyek a 16–18. század folyamán jelentek meg. A gyűjtemény fontos részét képezi a történelmi Vas vármegye településeire vonatkozó helytörténeti irodalom.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Vas megye földrajzi helyzete, valamint a trianoni békeszerződés értelmében végrehajtott területcserék következtében a Vas Megyei Levéltár ma nagymennyiségű és jelentős forrásértékű olyan iratanyagot őriz, amelyek a mai Burgenland középső és déli részére, valamint Szlovénia Magyarországgal határos területeire vonatkozó információkat tartalmaznak.

A Kismartonban (ma: Eisenstadt, Ausztria) működő Burgenlandi Tartományi Levéltár (Burgenländisches Landesarchiv) és a Maribori Területi Levéltár (Pokrajinski Arhiv Maribor) munkatársai az 1960-as évektől kezdve egyre nagyobb érdeklődést tanúsítottak ezen ira-

tok után. Ennek köszönhetően előbb az intézmények munkatársai, majd pedig az levéltárak között mind szorosabb szakmai kapcsolatok alakultak ki, amelyek nyomán az elmúlt közel 5 évtized alatt a Vas Megyei Levéltár és két külhoni partnertintézménye között olyan széleskörű együttműködés jött létre, amellyel talán egyetlen más magyarországi megyei levéltár sem dicsekedhet.

Levéltárunk nemzetközi kapcsolatai az alábbi területeket érintették, illetőleg érintik:

- 1.) Szakmai információcsere
- 2.) Kiadványcsere
- 3.) Tapasztalatcsere
- 4.) Iratkölcsonzés kiállításához
- 5.) Publikáció a partnerintézmény kiadványaiban
- 6.) Közös kiadvány készítése
- 7.) Közös kiállítás készítése
- 8.) Közös szervezett nemzetközi konferencia
- 9.) A Burgenlandi Tartományi Levéltárban őrzött, Vas megyei vonatkozású iratok feltárása
- 10.) A szlovén–magyar ifjúsági Nemzetközi Levéltári Kutatótábor

E meglehetősen széleskörű együttműködésből nemzetközi súlya és jelentősége miatt külön is megemlítenő a Mogersdorf Nemzetközi Kultúrtörténeti Szimpózium és a szlovén–magyar ifjúsági Nemzetközi Levéltári Kutatótábor.

Az 1969 óta működő Mogersdorf Szimpózium keretében – Burgenland, Horvátország, Stájerország,

Szlovénia, Somogy megye és Vas megye – történészei, levéltárosai és más szakemberei évente változó helyszínen megtartott tanácskozásai az érintett területeket magában foglaló és Pannon térségnek nevezett történeti táj történeti táj történeti táj legkülönbözőbb kérdéseit és aspektusait vizsgálják és az üléseken elhangzó előadások szövege kötetekben meg is jelenik. Burgenlandban a Tartományi Levéltár, Horvátországban a Zágrábi Egyetem, Stájerország részéről a Grázi Egyetem és a Stájer Tartományi Levéltár, Szlovéniában a Maribori Egyetem, a két magyarországi megye részéről pedig a két megyei levéltár a Szimpózium szervezését és lebonyolítását kézbentartó intézmény.

Ugyancsak unikálisnak számító rendezvénysorozat a szlovén–magyar ifjúsági Nemzetközi Levéltári Kutatótábor, amely 1991-ben a Maribori Területi Levéltár és a Zala Megyei Levéltár közös szervezésében indult, és ahhoz a Vas Megyei Levéltár 1995-ben csatlakozott. Ennek keretében – levéltárosok irányítása mellett – mindkét országból hat–nyolc középiskolás diák évente 3–3 napon keresztül Szlovénia magyarlakta, illetőleg Magyarország szlovének lakta településein házról házra járva iratgyűjtő munkát végez, majd az iratokat értelmezi, feldolgozza és a tábor zárasaként közös kiállításon mutatja be. Az együttműködés elismeréseként levéltárunk 2013 szeptemberében díszoklevelet vehetett át Mariborban.

INFORMÁCIÓK

KÖZPONTI ÉPÜLET

Cím: 9700 Szombathely, Hefele Menyhért u. 1.
 Levelezési cím: 9701 Szombathely, Pf. 78.
 Telefon: (+36) 94/514-800, Fax: (+36) 94/509-267
 E-mail: vaml@mnl.gov.hu
 Honlap: www.vaml.hu

Kutatószolgálat

Telefon: (+36) 94/514-412, (+36) 94/514-817
 E-mail: kutatoszolgalat.vaml@mnl.gov.hu

KÖSZEGI FIÓKLEVÉLTÁR

Cím: 9730 Kőszeg, Jurisics tér 2.
 Telefon: (94) 563-155, 563-156
 E-mail: fiokleveltar.vaml@mnl.gov.hu

Nyitva tartás

hétfő–csütörtök: 8.00–15.45., péntek: 8.00–13.30

KÉPEK JEGYZÉKE

2. OLDAL Balogh Gyuláról, Vas vármegye levéltárnokáról, idősebb korában készült fénykép
3. OLDAL A veszprémi káptalan oklevele, 1247
5. OLDAL Fiókos irattároló szekrény részlete, 1787
6. OLDAL A Kőszegi Fióklevéltár épülete, az ún. Lábasház
♦ A kőszegi Ostromnapló, 1532
7. OLDAL Savanyú József börtöntörzskönyvi adatai, 1887 ♦ A vármegyei börtön és dologház tervrajza, 1836
8. OLDAL Sóskút (ma: Sulz im Burgenland, Ausztria) községet ábrázoló színezett litográfia a sóskúti Tárnok család irataiból, 19. század első fele
9. OLDAL Vas vármegye papírfelzetes pecsétje, 16–18. század ♦ A szombathelyi kutatóterem részlete
10. OLDAL A szombathelyi Szentháromság-szobor tervrajza, 1868
11. OLDAL Vas vármegye közigazgatási térképének részlete, 1785
12. OLDAL Az 1999 és 2003 közötti levéltári napokon elhangzott előadásokat tartalmazó kiadvány borítója
♦ DVD-ROM-on megjelentetett kiadvány borítója
13. OLDAL Kivégzési jelenet az egykori vármegyei börtön cellájában, a „Múzeumok + a Levéltár éjszakája” rendezvényen, 2013
14. OLDAL A „Soa és pharrajimos. A szombathelyi zsidóság és cigánység deportálásának emlékezete” című kiállítás részlete, 2004
15. OLDAL A levéltár új épületének részlete

Kiadja a Magyar Levéltárosok Egyesülete
Felelős kiadó Tyekvicska Árpád
Készült 500 példányban
a székesfehérvári Regia Rex Nyomdában
Felelős vezető Kis Ferenc

ISBN 978-615-80185-5-5